

BARACK OBAMA YÖNETİMİNİN İRAN'IN NÜKLEER FAALİYETLERİNE YÖNELİK POLİTİKASI

Gökhan TELATAR*

Özet

İran nükleer silaha sahip olması durumunda Ortadoğu'da güç dengesi değişeceği ve ABD'nin pozisyonu zayıflayacağı için, 2002 yılından itibaren ortaya çıkan İran'ın nükleer faaliyetleri sorunu Amerikan dış politikasında önemli bir yere sahiptir. Obama yönetimi, bu sorunun çözülmesi için diplomasiye öncelik veren ve BM ile işbirliği içinde hareket etmeyi önemseyen bir politika izlemeyi tercih etmiştir. Ancak bu politikanın başarısız olması nedeniyle, 2010 yılından itibaren daha ağır yaptırımların uygulanması yoluyla Tahran'ı uzlaşmaya zorlamaya yönelik bir politika izlemeye başlamıştır. Ağır yaptırımlar üzerine, Tahran yönetimi dünya petrolünün beşte birinin uluslararası piyasalara nakledildiği Hürmüz Boğazı'nı kapatma tehdidinde bulunmuştur. Ancak her iki ülkenin de bir askeri karşılaşma içine girmekten yana olmaması gerilimi düşürmüştür. Haftalar süren hasmane açıklamalardan sonra, İran ile 5+1 ülkeleri arasında Nisan 2012'de İstanbul'da ve Mayıs 2012'de Bağdat'ta gerçekleştirilen görüşmelerde ise somut bir ilerleme sağlanamamıştır.

Anahtar Kelimeler: İran'ın Nükleer Faaliyetleri, Barack Obama Yönetimi, Birleşmiş Milletler, Diplomasi, Ekonomik Yaptırımlar, Askeri Güç Kullanımı.

BARACK OBAMA ADMINISTRATION'S POLICY TOWARD IRAN'S NUCLEAR ACTIVITIES

Abstract

Due to the fact that if Iran has nuclear weapons balance of power in the Middle East will chance and US's influence will wane, problem of Iran's nuclear activities has occupied an important place in American foreign policy since 2002. In order to solve this problem Obama administration chose to pursue a policy of giving high priority to diplomacy and cooperation of the UN. Due to failure of this policy the Obama administration has been pursuing a policy which aims to push Tehran regime to compromise by implementing harder sanctions since 2010. In response to the heavy sanctions, the Tehran administration has threatened to close the Strait of Hormuz where one fifth of oil is traded globally. Both US and Iran avoided direct military confrontation with each other, so the tension diminished. Nuclear talks after several weeks of hostile rhetoric between Iran and 5+1 countries in Istanbul in April 2012 and in Baghdad in May 2012 ended without tangible progress.

Keywords: Iran's Nuclear Activities, Barack Obama Administration, United Nations, Diplomacy, Economic Sanctions, Use of Military Force.

* Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü.
Akademik ORTA DOĞU, Cilt 7, Sayı 1, 2012

Giriş

İran Ulusal Direniş Konseyi adındaki İranlı muhalif bir grubun Tahran rejiminin Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'nun (UAEK) denetimi dışında yürüttüğü gizli nükleer faaliyetlerini 14 Ağustos 2002 tarihinde dünya gündemine taşımasıyla, Washington açısından 1979'daki İslam Devrimi'nden beri süregelen "İran sorununa" yeni bir boyut eklenmiştir. 1990'lı yıllar boyunca İran'ı çevrelemeye ve Ortadoğu'da yalnızlaştırmaya yönelik politikalar izleyen ve 11 Eylül sonrası dönemde şer eksenini oluşturan ülkeler içine dahil eden Washington, Tahran'ın nükleer silah üretme potansiyelinin ortaya çıkmasıyla bu ülkeye yönelik politikalarını daha da sertleştirmiştir. Ancak İran'ı çevreleme çabalarının başarılı olamaması ve 11 Eylül sonrası dönemde sık sık gündeme gelen askeri güç kullanma seçeneğinin uluslararası toplumun tepkisini çekmesi ABD'yi oldukça zor bir duruma sokmuştur. Barack Obama yönetimi ise, görev geldiği günden itibaren bu sorunu diplomatik çabalar ile uluslararası işbirliğini temel alarak ve askeri güç kullanma seçeneğini ön plana çıkarmayarak çözmeye çalışmaktadır.

İran, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nı (NPT) 1968 yılında imzalamış ve 1970 yılında onaylamıştır. Bu antlaşma ile nükleer silaha sahip olmayan imzacı devletler söz konusu silahlara sahip olma arayışı içerisine girmemeyi taahhüt etmekte, barışçıl amaçlı olmak kaydıyla nükleer enerji üretme hakkına sahip olmakta, UAEK'nin nükleer enerjinin barışçıl amaçlar dışında kullanılıp kullanılmadığını denetleme yetkisini kabul etmekteydi. Bu bağlamda Tahran yönetimi, nükleer silaha sahip olma gibi bir amaçlarının olmadığını, nükleer enerji üretme çabalarının elektrik üretimini ve barışçıl amaçlarla kullanılacak nükleer teknolojiyi amaçladığını, bunun da NPT'nin kendilerine vermiş olduğu vazgeçilemez bir hak olduğunu iddia etmektedir¹.

Nükleer reaktörün nükleer enerji üretmek için ihtiyaç duyduğu zenginleştirilmiş uranyumun nükleer silah üretiminde de kullanılması nedeniyle, İran'ın nükleer programından kaynaklanan sorun Tahran'ın uranyum zenginleştirme konusunda ısrar etmesinden ABD'nin başı çektiği Batılı ülkelerin ise bunu engellemeye çalışmasından kaynaklanmaktadır. Oysa nükleer silah üretimi için %90'lara varan ölçüde zenginleştirilmiş uranyuma ihtiyaç duyulurken, nükleer enerji için bu oran daha da azdır. Ancak Tahran'ın nükleer faaliyetlerini gizli bir şekilde yürütmesi ve tesislerini UAEK'nin denetimine açmakta zorluk çıkarması, söz konusu faaliyetlerinin nükleer silah üretmeyi amaçladığı şüphelerinin doğmasına neden olmuştur².

¹ Brigadier Mohammed M. Zaki, *American Global Challenges: The Obama Era*, New York: Palgrave Macmillan, 2011, s. 116.

² Aylin Ünver Noi, *Iran in EU and US Foreign Policy: The Case of Iran's Nuclear Program*, Münnevver Cebeci (Ed.), *Issues in EU and US Foreign Policy*, Maryland: Lexington Books, 2011, ss. 210-211.

Barack Obama yönetiminin İran'ın nükleer faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan sorunu çözmeye yönelik politikalarının analiz edildiği bu makalenin temel argümanı, pek çok iç ve dış faktörün etkisi altında hareket eden Obama yönetiminin selefi George W. Bush'un siyasi baskı, yaptırımlar ve askeri güç kullanma tehdidine dayanan politikalarını eleştirerek başa geldiği, başkanlığının ilk yılında diplomasiye öncelik veren bir politika izlediği, bu politikadan beklenen sonuçları elde edememesi üzerine daha önce eleştirmiş olduğu Bush yönetiminin pozisyonuna yaklaştığı, bu bağlamda siyasi baskıya ve yaptırımlara öncelik vermeye başladığı, ancak yine de askeri güç kullanma seçeneğini ön plana çıkarmamaya çaba sarfettiğidir. Bu bağlamda ABD'nin İran'a yönelik yaklaşımındaki öncelikleri ile İran nükleer sorununa yönelik politikası bakımından George W. Bush yönetiminin Obama yönetimine bıraktığı mirasa kısaca değinildikten sonra, Obama yönetiminin izleyeceği politikayı etkileyen iç ve dış faktörlerden bahsedilecektir. Daha sonra ise Obama yönetiminin bu sorunu çözmeye yönelik izlediği diplomatik stratejiden bahsedilecek, bu yolun başarılı olamaması üzerine İran üzerindeki siyasi baskıyı artırmak ve yaptırım uygulanmasını sağlamak için uluslararası alanda sarfettiği çabalara değinilecektir. Son olarak ise söz konusu çabalardan istenen sonucun elde edilememesi nedeniyle ön plana çıkan askeri güç kullanma seçeneğinin gerçekleşme olasılığı ve barındırdığı riskler incelenecektir.

ABD'nin İran'a Yönelik Politikasındaki Öncelikleri ve Nükleer Sorun

İran, ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarları olan petrole güvenli bir şekilde ulaşılması, terörizm tehdidinin ortadan kaldırılması, kitle imha silahlarının yayılmasının engellenmesi ve İsrail'in güvenliğinin sağlanması gibi amaçlara ulaşılmasının önünde engel oluşturmaktadır. Benzer bir şekilde ABD de, İran'ın temel çıkarları olan İslami rejimin varlığının sürdürülmesi ve bölgede daha etkili konuma sahip olması gibi amaçlara ulaşılmasının önünde engel oluşturmaktadır. Bunun en önemli nedeni, geçmişte yaşanan bazı gelişmelerden dolayı Amerikan ve İran halklarının birbirleri hakkında düşmanca hisler beslemesidir³. ABD açısından bakıldığında, 1979'daki İran Devrimi'nin Amerikan müttefiki bir rejimi devirmesi ve yerine ABD'yi şeytan olarak nitelendiren bir dini rejim getirmesi, bundan kısa bir süre sonra Tahran'daki Amerikan büyükelçiliğinin işgal edilmesi ve içindeki görevlilerin 444 gün boyunca rehin alınması, İran'ın 1983 yılında Beyrut'ta ve 1996 yılında Suudi Arabistan'da Amerikan kuvvetlerine karşı yapılan terörist saldırılarda rolünün bulunduğu iddiaları, ayrıca Lübnan, Gazze, Afganistan ve Irak'taki terörist gruplara destek verdi-

---

³ Travis Sharp, "U.S. Foreign Policy Toward Iran in the Obama Era", *ISPI Policy Brief*, No: 145, June 2009, s. 1.

ği yönündeki duyular ve Ortadoğu'daki rejimlere karşı halklara ayaklanma çağırısı yapması ABD içinde büyük rahatsızlık yaratmıştır⁴.

ABD'nin İran'a yönelik yaklaşımında üç temel amacı bulunmaktadır: İran'ın dış davranışını değiştirmek, iç politikasını ılımlılaştırmak, nükleer silah üretme olasılığını engellemek. ABD, 2000'li yıllara kadar bu amaçlar içinde en büyük önceliği İran'ın dış davranışını değiştirmeye vermiş, bunun için İran'ı çevrelemeye ve izole etmeye yönelik bir politika izlemiş, Tahran'ın kendisine düşman komşulara sahip olması bu politikanın izlenmesini nispeten kolaylaştırmıştır. ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri bir yandan Amerikan çıkarları açısından olumlu bir durum olmuşken, diğer yandan İran'a düşman rejimleri devirmesi nedeniyle Tahran'a dış politikada hareket serbestisi kazandırmıştır⁵. 2000'li yıllarda ABD-İran ilişkilerini olumsuz etkileyen en önemli gelişme ise, Tahran'ın nükleer enerji elde etmeyi amaçladığını savunduğu ve fakat Washington'un nükleer silah üretilmesinin amaçlandığını iddia ettiği nükleer programın başlatılmasıdır. İran'ın gizli nükleer faaliyetler yürüttüğünün ortaya çıktığı 2002 yılından itibaren Washington'un İran'a yönelik politikasındaki en önemli önceliği Tahran'ın nükleer programının nükleer silah üretecek kapasiteye ulaşmasının engellenmesi olmuştur. Tahran yönetimi nükleer programının barışçıl amaçlı olduğunu ve nükleer silah üretme gibi bir amaçlarının kesinlikle bulunmadığını her platformda dile getirirse de, İran'ın nükleer silah üretebilecek kapasiteye ulaşma ihtimali ABD başta olmak üzere pek çok ülkeyi ciddi biçimde endişelendirmektedir.

Tahran'ın nükleer faaliyetleriyle nükleer silah elde etmeyi amaçladığı iddiası, İran'ın coğrafi olarak nükleer güçlerle kuşatılmış olmasından dolayı güvenliğine sağlamak için nükleer silaha sahip olmak istiyor olabileceği varsayımına dayanmaktadır. Nitekim kuzeyde Rusya, doğuda Çin, güneydoğuda Pakistan ve Hindistan, güneyde ABD (fiilen), batıda ise İsrail nükleer silahlara sahiptir. İran'ın nükleer silaha sahip olması, bu silahlarla bir saldırıya uğraması durumunda misillemede bulunma imkânı verecektir. Pek çok kesim İran'ın nükleer silahlara sahip olması durumunda bunu bölge ülkelerine karşı kullanamayacağını farkındadır. Nitekim İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak, Mart 2010'da yaptığı bir açıklamada bu görüşü savunmuş, İran'ı yöneten radikallerin bile bu denli çılgınca bir adım atacağını zannetmediğini ifade etmiştir. Fakat İran, nükleer silahlara sahip olması durumunda, düşmanlarının nükleer ya da konvansiyonel saldırılarını caydıracak kapasiteye ulaşacaktır. Bu da İran'ın bölgede dominant pozisyona erişmesine ve daha proaktif politikalar izlemesine imkân sağlayacaktır⁶. İşte yaklaşık on yıldır İran'ın nükleer programı meselesi-

⁴ James Dobbins, "Coping with a Nuclearising Iran", *Survival*, Vol: 53, No: 6, December 2011-January 2012, s. 38; Shahram Akbarzadeh, "Obama and the US Policy Change on Iran", *Global Change, Peace & Security*, Vol: 21, No: 3, October 2009, s. 397.

⁵ Dobbins, "Coping with a Nuclearising Iran", ss. 37-38.

⁶ Thomas R. Mattair, "The United States and Iran: Diplomacy, Sanctions and War", *Middle East*

ne ilişkin uluslararası gündemi meşgul eden tartışmalar bu nedenle yaşanmaktadır.

Barack Obama'nın Devraldığı Miras

14 Ağustos 2002'den itibaren İran'ın nükleer faaliyetleri nedeniyle Washington ile Tahran arasında yaşanan kriz, iki ülke arasında gerilimin oldukça yüksek olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Aslında 11 Eylül saldırılarından hemen sonra İran'ın ABD'ye sempati mesajı ve Taliban sonrası Afganistan'ın yeniden inşasındaki işbirliği iki ülke arasındaki ilişkilerin düzeltilmesi için önemli bir fırsat yaratmıştı⁷. Ancak George W. Bush yönetiminin 11 Eylül sonrası dönemde Ortadoğu'ya yönelik sert politikalar izlemesi ve İran'ı hedef alan tehdit edici bir yaklaşım sergilemesi bu fırsatı sona erdirdiği gibi, İran içinde hayal kırıklığı yaratmış, Tahran yönetimini nükleer programı konusunda daha kararlı ve hızlı hareket etmeye yöneltmiştir⁸. Bush'un haydut devletlere ve kitle imha silahlarının yayılmasına karşı en etkili araç olarak askeri gücü görmesi, 2002 yılındaki Birliğin Durumu konuşmasında İran'ı da "şer eksenli" ülkelerinin içine dahil etmesi, 2003 yılındaki Irak savaşından sonra İran'ın Washington'un yeni hedefi olacağı iddialarının gündeme gelmesi, Orta Asya ve Ortadoğu ülkelerine konuşlandırılan Amerikan askerleri ile İran'ın askeri olarak kuşatılması gerilimi tırmandırmış, ülke içinde Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi gibi ılımları bile kızdırmış, hatta reformcu lider Hatemi'nin İran siyasetindeki konumuna ciddi bir darbe vermiştir⁹.

2005 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde radikal kanattan Mahmut Ahmedinejat'ın galip çıkması ABD-İran ilişkilerini daha da gerginleştirmiştir. İran'ın nükleer programı daha önceki yıllarda başlamış olmasına rağmen, ABD için ciddi bir tehdit haline gelmesi Ahmedinejat döneminde söz konusu olmuştur. İran'ın pozisyonundaki bu sertleşme aslında sadece Ahmedinejat'ın gelişiyi ilgili bir durum değildi. Nitekim Ahmedinejat'ın benimsediği ve İran Devrimi'nin ilk yıllarını anımsatan ateşli devrimci ve anti-empyralist retorik, İslam rejiminin ülke içinde yaşadığı sıkıntılara ve dışarıda karşı karşıya bulunduğu jeopolitik kuşatmaya karşı atılmış bir adımdı. Ahmedinejat nükleer sorunla ilgili olarak milliyetçi bir retorik benimseyerek ve Batı ile uzlaşmaz bir tutum sergileyerek ülkesinin nükleer teknolojiye erişmesini bir ulusal gurur meselesi haline getirmeye çalışmıştır. Ülkesinin nükleer teknolojiye erişiminin vazgeçilemez hakları olduğunu vurgulaması bunun en önemli örneğidir¹⁰. Nitekim dini lider Ayetullah Ali Hamaney de, nükleer so-

---

Policy, Vol: XVII, No: 2, Summer 2010, ss. 54-55.

⁷ Akbarzadeh, "Obama and the US, s. 398.

⁸ Saira Khan, *Iran and Nuclear Weapons: Protacted Conflict and Proliferation*, London and New York: Routledge, 2010, s. 92.

⁹ *Ibid*, ss. 92, 97; Akbarzadeh, "Obama and the US, s. 398.

¹⁰ Akbarzadeh, "Obama and the US, s. 398.

runa ilişkin müzakerelerde Batılıların kendilerinden yapmalarını istedikleri şeylerin aslında kimliklerinin inkârı olduğunu vurgulamış, bu talepleri yerine getirmelerinin İran rejiminin temellerini sarsacağını düşünmüştür¹¹.

Washington İngiltere, Fransa ve Almanya tarafından 2003'ten beri yürütülen EU-3 müzakerelerini 2005 yılından itibaren desteklemeye başlasa da, kendisinin içinde bulunmadığı bir müzakere süreci etkili sonuçlar doğurmamıştır. Gerçekte krizin başlangıcından itibaren ABD'nin istediği, konunun UAEK yetkisinden çıkarılarak Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'ne aktarılması olmuştur¹². İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetleri askıya almamakta direnmesi ve EU-3 müzakerelerinde beklenen ilerlemenin sağlanamaması Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri olan İngiltere ve Fransa'nın ABD'yi desteklemesine neden olmuş¹³ ve sorun 2006 yılında BM Güvenlik Konseyi'nin gündemine gelmiştir. Washington'un konunun Güvenlik Konseyi'ne taşınması konusunda ısrarcı olmasının nedeni, ABD'nin tek taraflı olarak aldığı ve pek çok ülkenin tepkisini çeken yaptırım kararlarının Konsey tarafından da alınması durumunda, çok taraflı olarak uygulanacak yaptırımlarla İran üzerinde kuvvetli bir uluslararası baskının oluşmasının sağlanabilecek olmasıydı.

Bu bağlamda Güvenlik Konseyi 23 Aralık 2006'da 1737 sayılı kararı, 24 Mart 2007'de 1747 sayılı kararı, 3 Mart 2008'de de 1803 sayılı kararı almıştır. Bu kararlarda İran'ın hassas nükleer faaliyetlerini derhal durdurması çağrısı yapılmış, tüm devletlerin İran'a uranyum zenginleştirme faaliyetlerine katkıda bulunacak her türlü teçhizatın transferine engel olması, yabancı devletlerin ve kurumların insani amaçlar dışında İran'a mali yardım ve kredi vermemesi gibi hükümler öngörülmüştür. İran'ın nükleer silah ürettiği konusunda bir kanıt bulunamamasına rağmen, alınan kararlara uymaması ve uranyum zenginleştirme çabalarına devam etmesi üzerine Güvenlik Konseyi yeni kararlar almış, alınan her karar bir öncekine göre daha ağır hükümler ve yaptırımlar içermiştir¹⁴. Ancak, Rusya ve Çin'in muhalefetinin giderilmesi için nispeten yumuşak ifadeler içeren karar taslakları hazırlanmıştır. Bu nedenle sorunu Güvenlik

¹¹ Kenneth M. Pollack and Ray Takeyh, "Doubling Down on Iran", *The Washington Quarterly*, Vol: 34, No: 4, s. 10.

¹² Arzu Celalifer Ekinci, *İran Nükleer Krizi*, Ankara: USAK Yayınları, 2009, s. 287.

¹³ Pierre-Emmanuel Dupont, "The EU-Iran Dialogue in the Context of the Ongoing Nuclear Crisis", *Central European Journal of International & Security Studies*, Vol: 3, No: 1, 2009, s. 104.

¹⁴ Kararlar için bkz: United Nations Security Council, Resolution 1737 (2006), Adopted by the Security Council on 23 December 2006, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/681/42/PDF/N0668142.pdf?OpenElement>; United Nations Security Council, Resolution 1747 (2007), Adopted by the Security Council on 24 March 2007, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/281/40/PDF/N0728140.pdf?OpenElement>; United Nations Security Council, Resolution 1803 (2008), Adopted by the Security Council on 3 March 2008, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/257/81/PDF/N0825781.pdf?OpenElement>.

Konseyi'ne taşımak için büyük çaba sarfeden Washington söz konusu kararlar ile beklentilerini elde edememiştir.

Bunun üzerine İran üzerindeki baskılarını artırmış, bu bağlamda Bush yönetiminin 2007 ortalarından itibaren İsrail ve müttefik Arap ülkelerini silahlandırarak İran'ı bölgede izole etmeye yönelik bir politika izlemesi, sorunun çözümü için İran tarafına dayattığı ön şartlarda ısrarcı olmaya devam etmesi, ayrıca İran'a karşı askeri müdahale gerçekleştirileceğine yönelik duyumların sürekli olarak gündeme gelmesi¹⁵ nedeniyle, Bush'un başkanlığının sona erdiği Ocak 2009 tarihi itibarıyla İran'ın nükleer faaliyetleri sorununun çözümü konusunda pek fazla bir mesafe alınamamıştır. Dolayısıyla bu tarihte başkanlığa gelen Barack Obama, genel olarak ABD-İran ilişkileri ve özel olarak İran'ın nükleer faaliyetleri sorunu konusunda pek de iyimser bir miras devralmamıştır.

Barack Obama Yönetiminin Politikalarını Etkileyen İç ve Dış Faktörler

ABD'nin İran'a yönelik politikası iç ve dış kaynaklı bazı faktörlerin etkisi altında gelişmektedir. İç politika açısından bakıldığında, Amerikan yönetimleri Kongre'nin baskıları altında hareket etmektedir. Demokratların ya da Cumhuriyetçilerin çoğunluğu oluşturduğuna bakılmaksızın, Kongre İran'a karşı genellikle sert politikalar izlenmesinden yana olmaktadır¹⁶. Nitekim Beyaz Saray'ın çıkarılmasını istediği tüm yaptırım kararları Kongre tarafından onaylanmakta, ayrıca pek çok Kongre üyesi İran'a karşı daha sert yaptırımlar uygulanmasını, hatta askeri güç kullanılmasını savunmaktadır¹⁷.

Örneğin, Mart 2010 başlarında Senato'da Cumhuriyetçi lider Mitch McConnell, Yahudi lobisinin önde gelen kuruluşu AIPAC'da yaptığı bir konuşmada, eğer Amerikan istihbarat birimleri İran'ın nükleer silah üretebilecek düzeyde uranyum zengileştirdiği veya nükleer silah üretme kararı aldığı yönünde Kongre'yi bilgilendirirlerse İran'a karşı askeri güç kullanılması kararı alınması için öneride bulunacağını açıklamıştır. Kongre'nin başkana böyle bir dayatmada bulunma hakkı olmamasına rağmen McConnell'in yaptığı bu açıklamanın, İranlılara kırmızı çizgilerini ihlal etmeleri durumunda Kongre'nin askeri müdahaleyi destekleyeceği ve Başkan Obama'ya da Tahran'a karşı daha sert bir tutum alması gerektiği yönünde mesaj vermeyi amaçladığı yorumları yapılmıştır¹⁸. Benzer şekilde, Temsilciler Meclisi 11 Mayıs 2012'de, hem Demokrat hem de Cumhuriyetçi Parti'li üyelerin desteğiyle, 11'e karşı 401 oyla,

¹⁵ Ekinci, *İran Nükleer Krizi*, ss. 313-314, 320-322.

¹⁶ Sharp, "U.S. Foreign Policy Toward", s. 2.

¹⁷ Robert E. Hunter, "Rethinking Iran", *Survival*, Vol: 52, No: 5, October-November 2010, s. 136.

¹⁸ Tom Curry, "Congress Wrestles with War-Making Role in Syria, Iran", 9 March 2012, http://nbcpolitics.msnbc.msn.com/_news/2012/03/09/10622585-congress-wrestles-with-war-making-role-in-syria-iran?lite

başkanın İran nükleer tehdidine karşı çevreleme stratejisine dayanan politikalara karşı çıkmasını öngören bir karar (HR 568) almıştır. Sürdürülen uluslararası müzakerelerin etkinliğine inanmayan bu karar, savaş ya da savaş tehdidinden daha hafif politikaların Kongre için kabul edilebilir olmadığını Obama'ya göstermeyi amaçlamıştır¹⁹. Dolayısıyla Kongre'nin gerek daha ağır yaptırım uygulanmasına gerekse de askeri güç kullanılmasına yönelik Beyaz Saray üzerindeki baskıları ve bu yönde aldığı kararlar, yaptırımlar uygulamakla birlikte diplomatik çabalara ve uluslararası işbirliğine öncelik vererek sorunu çözmeye yönelik bir politika izleyen Obama yönetiminin hareket alanını kısıtlamakta ve bu çabalarını olumsuz etkilemektedir.

Uluslararası açıdan bakıldığında, Obama yönetiminin önündeki politika seçeneklerini sınırlayan en önemli faktör ABD'nin İsrail'in güvenliği konusundaki hassasiyetidir²⁰. İsrail, coğrafi olarak oldukça yakın bir konumda bulunan ve kendisini haritadan silmekle tehdit eden İran'ın nükleer silaha sahip olması ihtimalini varlığına karşı bir tehdit olarak görmektedir. Bunların yanında nükleer silaha sahip bir İran'ın bölgede maceracı eylemlere girişebileceğinden, ayrıca başka ülkelerin de nükleer silah elde etme arayışına girişmesi²¹ sonucunda bölgesel bir nükleer savaş olasılığının ortaya çıkacağından ve bu durumun güvenliği açısından risk oluşturacağından endişe etmektedir. İsraili yetkililer yaptırım uygulanmasının Tahran'ı geri adım atmaya ikna etmekte başarılı olamayacağını düşünmekte, dolayısıyla askeri güç seçeneğini ön plana çıkarmaktadır²². Bu nedenle Obama yönetiminin kısa vadedeki önceliği İran'ın nükleer silaha sahip olmasının ve İran ile İsrail'in nükleer açıdan karşı karşıya gelmesinin engellenerek İsrail'in güvenliğini sağlanması, uzun vadeli önceliği ise bir nükleer yarışın başlayarak bölge içinde askeri gerilimin yükselmesinin engellenmesidir.

Obama yönetiminin politikalarının sınırlayan bir diğer dış faktör, Tahran yönetimine hem teknolojik ve askeri destek sağlayan hem de uluslararası platformda destek çıkan Rusya ve Çin'in tutumudur. Buşehr'de inşa edilen ve 21 Mart 2010'da faaliyete geçen nükleer tesise teknik destek veren Rusya, en önemli ihracat kalemlerinden biri olan kovansiyonel silahların satılmasında İran'ı iyi bir pazar olarak görmektedir. Moskova ayrıca, İran sorununu ABD ile ilişkilerinde bir koz olarak kullanmaktadır. Nitekim NATO'nun Çek Cumhuriyeti ve Polonya'ya füze kalkanı kurması ve Rusya'nın nüfuz alanına doğru

---

¹⁹ Stephen Zunes, "Congress Pushes for War with Iran", June 13, 2012, http://www.fpif.org/articles/congress_pushes_for_war_with_iran

²⁰ Sharp, "U.S. Foreign Policy Toward, s. 2.

²¹ Bazı yazarlar da bu olasılığa dikkat çekmektedir. Örnek için bkz: Eric S. Edelman, Andrew F. Krepinevich, and Evan Braden Montgomery, "The Dangers of a Nuclear Iran: The Limits of Containment", *Foreign Affairs*, Vol: 90, No: 1, January/February 2011, s. 67.

²² Michael Singh, "To Keep the Peace with Iran, Threaten to Strike", *The Washington Quarterly*, Vol: 35, No: 2, Spring 2012, s. 63.

genişlemesi konularında Washington'u caydırmak için İran'a S-300 füzeleri satmakla tehdit etmiştir²³. BM Güvenlik Konseyi'ndeki veto hakkını kullanma tehdidini öne süren ve böylece Konsey'in İran'a karşı yaptırım uygulamasının önünde uzun süre engel oluşturarak adeta Obama yönetiminin elini kolunu bağlayan Rusya, ancak İran'ın müzakerelerde uzlaşmaz tavır sergilemesi ve nükleer silah elde etmeye yönelik faaliyetlerde bulunduğu yönünde kanıtların ortaya çıkması üzerine 2010 yılından itibaren Tahran'a verdiği desteği sorgulamaya başlamış ve kısmen de olsa ABD'nin pozisyonuna yaklaşmıştır²⁴.

Fakat bu sefer de İran'a uygulanacak yaptırımlara destek verirse bu ülkeden petrol ithalatının kesileceğinden endişe eden Çin'in Amerikan politikalarına muhalefetinin giderilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Nitekim ihtiyaç duyduğu petrolün %13'ünü İran'dan ithal eden Çin'in bu ülke ile arasındaki ticaret hacmi 1998'de 1.2 milyar dolar iken²⁵ 2009'da 21.2 milyar dolara çıkmış, böylece Çin İran'ın en büyük ticaret ortağı olmuştur. Ayrıca Çin Ulusal Petrol Şirketi ile Çin Petrol ve Kimya Şirketi İran'daki Güney Pars gaz sahası ile Yadavaran havzasını işletmektedir²⁶. Obama yönetimi, ilerleyen sayfalarda değinileceği gibi, Çin'i ikna edebilmek ve Güvenlik Konseyi'nin Haziran 2010'da aldığı 1929 sayılı karara desteğini sağlayabilmek için önce İran'ın sağladığı petrolde azalma olması durumunda bunu Suudi Arabistan'ın telafi edeceğini taahhüt etmiş, bu Pekin'i ikna etmekte yeterli olmayınca da yaptırımların İran'ın petrol ihracatını ve enerji sektörüne yapılacak yatırımları hedef alması yönündeki ısrarından vazgeçmek zorunda kalmıştır²⁷. Ayrıca hem Rusya hem de Çin Güvenlik Konseyi'nin daha ağır yaptırım kararı almasına karşı çıkmakta, diplomasiye ağırlık verilmesini önermektedir.

Barack Obama'nın Yürüttüğü Diplomatik Çabalar

Barack Obama, ABD'nin Ortadoğu politikasında değişim vaadiyle başa gelmiş, İran'a yönelik politikasını da bu bağlamda değerlendirmiştir. Selefî gibi Obama da İran'a yönelik politikasında nükleer program sorunu üzerinde yoğunlaşmıştır. Göreve geldikten sonra ilk etapta İran ile ilişkileri düzeltmek için çaba sarfeden ve diplomasiye öncelik veren Obama yönetimi, bu çabalarına Tahran rejiminden umduğu karşılığı alamaması üzerine BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararı almasını sağlayarak, tek taraflı olarak yaptırım uygulayarak ve diğer aktörlerin yaptırım uygulaması için çaba sarfederek İran üzerinde

²³ Zaki, *American Global Challenges*, ss. 121-122.

²⁴ "Iran's Nuclear Program (Nuclear Talks, 2012)", April 9, 2012, http://topics.nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/iran/nuclear_program/index.html

²⁵ Zaki, *American Global Challenges*, s. 122.

²⁶ Wyn Q. Bowen and Jonathan Brewer, "Iran's Nuclear Challenge: Nine Years and Counting", *International Affairs*, Vol: 87, No: 4, s. 936.

²⁷ Mohamed El-Khawas, "Obama's Engagement Strategy with Iran: Limited Results", *Mediterranean Quarterly*, Vol: 22, No: 1, Winter 2011, ss. 103-106.

baskı oluşturmaya ve Tahran yönetimini uzlaşma masasına oturtmaya çalışmıştır.

ABD'nin İran'a yönelik politikasını diplomasiye öncelik veren bir yaklaşım üzerine oturtmaya çalışan Obama, bu bağlamda geçmişteki rejim değişikliği politikasını bıraktığının işaretlerini vermiş, başkanlığının ilk yılında İran'ın nükleer faaliyetleri sorununa çözüm bulmak için yoğun bir çaba sarfetmiştir. Öncelikle, Obama'nın başkanlığa gelişiyle ABD'nin İran'a yönelik politikasında söylem düzeyinde önemli değişimler yaşanmıştır. Bu bağlamda Obama, George W. Bush yönetiminin askeri güç tehditlerini bırakmış, Fars tarihine ve kültürüne övgülerde bulunmuş, “şer eksenini” kavramını terk etmiştir²⁸. Nitekim Obama göreve başlamasından çok kısa bir süre sonra verdiği bir röportajda, eğer İran gibi ülkeler el sıkışmakta istekli olurlarsa kendilerinin de bunu karşılıksız bırakmayacaklarını ifade etmiştir. Yönetim içindeki bazı kişiler İran'a karşı sert politikalar izlenmesi taraftarı olmasına rağmen, Obama bu ülkeye yönelik karşılıklı saygıya dayanan bir şekilde yaklaşılması gerektiğini savunmuştur²⁹. Obama ayrıca, Beyaz Saray'daki ilk basın toplantısında, İran ile doğrudan görüşmelerde bulunabileceklerini belirtmiştir. Buna İran tarafından da olumlu yanıt gelmiş, karşılıklı saygı temelinde görüşmelerde bulunabilecekleri ifade edilmiştir³⁰. Bütün bunlar diplomasinin işleyebileceği konusunda ümitler yaratmıştır.

Obama, 2009 Mart'ındaki Nevruz mesajında İran medeniyetinden övgülerle bahsetmiş, İran'a hitap ederken, “İran halkı” ya da mevcut yönetimi kastederken sadece “rejim” ifadelerini kullanan George W. Bush'un aksine, “İran İslam Cumhuriyeti” ifadesini kullanmıştır. Bu durum, Obama'nın mevcut rejimi muhatap aldığını ve sorunlarını işbaşındaki rejim ile görüşerek çözebileceklerine inandığını göstermektedir³¹. Mesajda ayrıca, ABD ile İran arasında barışa dayanan bir gelecek arayışında olduklarını belirterek özellikle George W. Bush döneminde daha da bozulan ilişkileri düzeltme isteğini açıkça ifade etmiştir³². İran tarafı ise Obama'nın bu sözleri karşısında temkinli bir yaklaşım sergilemiş, yeni Amerikan yönetiminin geçmiştekilerden farklı olduğunu gösterecek somut adımlar atması gerektiğini, bunun gerçekleşmesi durumunda kendilerinin de olumlu karşılık vereceklerini belirtmiştir³³.

---

²⁸ Charles Lane, “Obama's Year One”, *World Affairs*, January/February 2010, s. 22.

²⁹ Helene Cooper and Mark Landler, “On Iran, Obama Plans Talk and Some Toughness”, *The New York Times*, February 3, 2009.

³⁰ Thomas Erdbrink, “Ahmedinejad Says Iran is Ready for Talks with United States”, *The Washington Post*, February 11, 2009.

³¹ Marc Lynch, “Upheaval: U.S. Policy Toward Iran in a Changing Middle East”, Center for a New American Century, June 2011, s. 11; Sharp, “U.S. Foreign Policy Toward”, s. 4.

³² “Videotaped Remarks by the President in Celebration of Nowruz”, March 20, 2009, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/VIDEOTAPED-REMARKS-BY-THE-PRESIDENT-IN-CELEBRATION-OF-NOWRUZ

³³ Thomas Erdbrink, “Iran's Supreme Leader Rebuffs Obama Vow of Better Ties but Doesn't

Obama yönetimi Nisan 2009’da ise, İran ile nükleer sorun hakkında görüşme masasına oturmak için ön koşul koymayacaklarını açıklamıştır. Obama’nın bu adımı, İran’ın nükleer faaliyetlerini durdurmasını görüşmelere başlanması için ön şart olarak koyan George W. Bush yönetiminin pozisyonundan önemli bir farklılık oluşturmaktadır. Zira Washington’un nükleer faaliyetlerin durdurulması konusunda ısrar etmesi Tahran ile diplomatik müzakerelerde bulunulmasının önündeki en önemli engeli oluşturmaktaydı³⁴. Dolayısıyla Obama yönetiminin bu adımı İran iç politikasını iyi okuyan bir hamleydi³⁵. Obama, bu adımı destekleyecek şekilde, 4 Haziran 2009’da Kahire’de Ortadoğu üzerine gerçekleştirdiği konuşmada, uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmek kaydıyla İran dahil her ülkenin barışçıl nükleer güce sahip olma hakkının bulunduğunu ifade etmiştir³⁶. Obama yönetimi ayrıca, Tahran yönetimini görüşme masasına oturmaya zorlamak için ABD’nin bu ülkeye yönelik tek taraflı olarak uyguladığı yaptırımların süresini uzatmakla birlikte³⁷, ilave yaptırımlar uygulanması ve askeri güç seçeneğinin ön plana çıkarılmasını tercih etmemiştir. Bunun yerine diplomatik çabalara öncelik vererek, BM Güvenlik Konseyi’nin daimi üyeleri olan Rusya, Çin ve Fransa ile Washington’un İran politikalarına şüphe ile bakan pek çok ülkenin gözündeki kredibilitelerini artırmayı, diplomatik çabaların başarısız olması durumunda alınacak sert önlemlere bu ülkelerin desteğini elde etmeyi amaçlamıştır³⁸.

İran’da Haziran 2009’da gerçekleşen tartışmalı cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra yaşanan olaylarda tarafsız kalmayı tercih etmesi de, Obama yönetiminin mevcut rejimi muhatap aldığını göstermekteydi. İran’da rejimin değiştirilmesinin mevcut rejimin nükleer program konusundaki yaklaşımının değiştirilmesinden daha kolay olduğunu düşünen bazı kesimler, seçimlerden sonra gerçekleştirilen ve “Yeşil Hareketi” olarak da adlandırılan gösterilerin bir rejim değişikliği ile sonuçlanmasını ümit etmekte ve Washington’a muhaliflere destek verme çağrısı yapmaktaydı. İran’da bir rejim değişikliğinin gerçekleşme ihtimalinin zayıf olduğunu gören Obama yönetimi ise, geçmişte benzer olaylar yaşandığında da rejimin kontrolü hiç kaybetmediğini, ayrıca kendilerinin bu

---

Rule Out Talks”, *The Washington Post*, March 22, 2009.

³⁴ Ewen MacAskill, “Obama to Drop Uranium Precondition for Iran Nuclear Talks”, 14 April 2009, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/14/obama-iran-nuclear-talks-uranium-precondition>

³⁵ Shahram Akbarzadeh, “Iran: From Engagement to Containment”, Shahram Akbarzadeh (Ed.), *America’s Challenges in the Greater Middle East: The Obama Administration’s Policies*, New York: Palgrave Macmillan, 2011, s. 163.

³⁶ “Obama’s Speech in Cairo”, *The New York Times*, June 4, 2009.

³⁷ El-Khawas, “Obama’s Engagement Strategy”, s. 94.

³⁸ Massimo Calabresi, “To Obama’s Pile of Woes, Add a Failing Iran Policy”, *Time*, January 25, 2010, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1956075,00.html>, 20 Nisan 2012.

ülkedeki iç gelişmelere etki kapasitelerinin sınırlı olduğunu savunarak bu çağrılara olumsuz yanıt vermiştir³⁹.

Bu sırada, cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra yaşanan olaylar ile ülke içindeki meşruiyetinin sorgulanmaya başlandığını gören Ahmedinejat, dış politikada yaşanan sorunların kendisini iç politikada daha da zor durumda bırakabileceği endişesiyle Batı ile görüşme masasına oturma kararı almış, bu bağlamda 5+1 ülkeleriyle ([ABD, Rusya, Çin, Fransa, İngiltere] + Almanya) pek çok konuda görüşme önerisinde bulunmuştur. Ancak bunun muhalifler tarafından taviz olarak nitelendirilmesini engellemek için de uranyum zenginleştirme konusunu görüşmelerin kapsamı dışında bırakmıştır. Bu konunun dışarıda bırakılmasına rağmen, ülkesinin İran'a yönelik politikasında gerçekleştirmeyi amaçladığı değişimin sadece söylem düzeyinde kalmasını istemeyen Obama yönetimi, bu görüşmenin nükleer program konusunda ilerleme sağlanmasına da yardım edeceği düşüncesiyle ve Rusya ile Çin'in yaptırım uygulanmasına sıcak bakmaması nedeniyle bu çağrıya olumlu yanıt vermiştir⁴⁰.

Tahran, Ekim ayında Geneva'da yapılan görüşmelerde İran'ın elindeki düşük oranda zenginleştirilmiş uranyumu üçüncü bir ülkeye (Rusya ve/veya Fransa'ya) işleyip yakıtla dönüştürmesi için göndermesini ve bunun karşılığında nükleer reaktörlerinde kullanacağı yakıt almasını öngören anlaşmayı kabul etmiştir⁴¹. ABD ve İran yetkililerinin doğrudan temasa geçmelerini sağlayan Geneva görüşmeleri, karşılıklı güvenin sağlanması açısından da olumlu olmuştur. Ancak Haziran ayındaki seçimlerin akabinde İran siyasetinde yaşanan yoğun tartışmalar nedeniyle muhaliflerin baskısı altında bulunan Ahmedinejat, anlaşmanın yerine getirilmesi aşamasında farklı bir tutum sergilemiş, anlaşmanın uygulanmasında İran'a daha fazla garantiler sağlayan farklı alternatifler önermiştir⁴².

Geneva görüşmelerinden bir hafta önce, 25 Eylül 2009'da, ABD, İngiltere ve Fransa İran'ın Kum kenti yakınlarında yeni bir nükleer tesis inşa ettiğini açıklamışlar ve bu tesisin BM denetimine açılması çağrısında bulunmuşlardı⁴³. Geneva görüşmelerinden sonuç alınmaması üzerine Washington bu konuyu ön plana çıkarmaya ve UAEK'nin Tahran'ı kınamasını sağlamaya çalışmıştır. UAEK'nin 27 Kasım 2009'daki Rusya ve Çin'in de katıldığı yönetim kurulu toplantısında İran'ın bu tesisi gizlemesi ve BM'ye bildirmemesi kınanmış, uranyum zenginleştirme programının durdurulması çağrısı yapılmıştır⁴⁴. İran

³⁹ Lynch, "Upheaval: U.S. Policy Toward, s. 10.

⁴⁰ El-Khawas, "Obama's Engagement Strategy, s. 96.

⁴¹ Zaki, *American Global Challenges*, ss. 125-126.

⁴² Bowen and Brewer, "Iran's Nuclear Challenge, s. 935.

⁴³ David E. Sanger and William J. Broad, "U.S. and Allies Warn Iran Over Nuclear 'Deception'", *The New York Times*, September 25, 2009.

⁴⁴ "Iran Rebuked Over Nuclear 'Cover Up' by UN Watchdog", 27 November 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8382486.stm>

ise buna sert tepki vermiştir⁴⁵. Uluslararası platformda İran'ı destekleyen Rusya ve Çin'in bu sefer söz konusu kınamaya onay vermesi, kınamanın hiçbir yaptırımını olmamasına rağmen, konunun BM Güvenlik Konseyi'ne gelmesi durumunda bu ülkelerin desteğinin alınmasını kolaylaştırabileceği için Washington açısından başarı olarak nitelendirilebilir.

İran'ın nükleer faaliyetleri sorununa yönelik olarak Obama'nın başkanlığının ilk yılında izlediği bu politika, selefi George W. Bush'un özellikle başkanlığının ikinci döneminde izlediği politika ile bazı benzerlikler arz etmektedir. Nitekim her iki başkan da diplomasi ile siyasi baskı ve yaptırımların bir arada olduğu bir politika izlemiştir. Ancak George W. Bush izlediği politikada siyasi baskı ve yaptırımlara daha fazla ağırlık verirken ve askeri güce başvurma seçeneğini sık sık vurgularken, Obama ise diplomasiye daha büyük öncelik vermiş, askeri güç kullanma ve rejim değişikliği seçeneklerini mümkün olduğunca gündeme getirmemeye çalışmıştır⁴⁶.

Diplomasinin Başarısızlığı ve Yaptırımlar

Obama yönetiminin İran'ın nükleer faaliyetleri sorununa diplomasiye öncelik vererek çözüm bulma çabalarından bir sonuç elde edilememiştir. Bunun en önemli nedeni, İran'ın ulusal gurur meselesi haline getirdiği nükleer teknolojiye erişme amacı ile Batılıların taleplerinin birbirine zıt olmasıdır. Tahran yönetimi, müzakerelerde Batılıların uranyum zenginleştirilmesinden vazgeçilmesi yönündeki taleplerini kabul etmeyerek devrimci değerleri yeniden vurgulamakta ve bu şekilde ülke içinde rejimin meşruiyetini pekiştirmeye çalışmaktadır⁴⁷. Dolayısıyla Batı'nın baskıları karşısında geri adım atmak İranlı yöneticiler tarafından yenilgiyi kabul etmek olarak görülmektedir. Bu yenilgi ise, muhaliflerin eleştirilerini artıracığı ve rejimin meşruiyetinin sorgulanmasına neden olacağı için, Tahran yönetimi açısından kabul edilmesi kolay bir şey olmayacaktı. Tahran yönetimi ayrıca, Batı ile uzlaşmaları ve ilişkileri geliştirmeleri durumunda ABD'nin istihbarat ajanları ve casusları aracılığıyla İran'ın iç yapısına müdahil olma olanağı elde edeceğinden, ayrıca bir askeri saldırıdan daha tehlikeli olan Amerikan kültürünün ülkede ahlaki yozlaşmaya yol açacağından ve rejimin temellerini sarsacağından endişe etmektedir⁴⁸.

Obama yönetimi büyük umutlarla yürüttüğü diplomatik çabalardan 2009 yılı sonuna kadar istediği sonuçları elde edemeyince ilk başlardaki iyimser yaklaşımını terk etmiştir. Böylece İran'a yönelik politikada selefi George W. Bush'un politikalarına yakın bir yaklaşım benimsemeye başlamış, ağırlığı daha çok İran üzerindeki siyasi baskının artırılmasına ve yaptırımlar uygulan-

⁴⁵ Thomas Erdbrink, "Ahmedinejat Vows Dramatic Expansion of Iran's Nuclear Program", *The Washington Post*, November 30, 2009.

⁴⁶ Pollack and Takeyh, "Doubling Down on Iran", s. 8.

⁴⁷ Ibid, s. 10.

⁴⁸ Singh, "To Keep the Peace with Iran, s. 59.

masına vermeye başlamıştır. Bu bağlamda BM Güvenlik Konseyi'nin İran'a yeni yaptırımlar uygulaması için çaba sarfetmiş ve bunu sağlamak için daimi üyelerden Rusya ve Çin'i ikna etmeye çalışmıştır⁴⁹.

Washington'un Rusya ve Çin'i ikna sürecinin devam ettiği bir sırada, 17 Mayıs 2010'da Tahran yönetiminin, Türkiye ve Brezilya'nın arabuluculuk çabaları neticesinde, İran'ın düşük oranda zenginleştirilmiş uranyumunun Türkiye'de depolanması ve bunun karşılığında Rusya ve Fransa'dan %20 oranında zenginleştirilmiş uranyum almasına ilişkin planı kabul ettiği açıklanmıştır. Ancak Tahran'ın 5+1 ülkeleri tarafından daha önce yapılan tekliflere ve varılan anlaşmalara uymaması ve UAEK'nin aşağıda bahsedilecek olan açıklamaları nedeniyle bu plan İran'ın zaman kazanmak için attığı taktik bir adım olarak görülmüştür. Washington'un, İran'ın nükleer faaliyetlerindeki amaçları konusunda şüphe duymaya başlayan BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerini Tahran üzerinde yaptırım uygulanmasına yönelik ikna etme çabaları da son aşamaya gelmişti. Nitekim 18 Mayıs'ta ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri arasında İran'a yeni yaptırımlar uygulanmasına yönelik anlaşmaya varıldığını açıklamıştır⁵⁰.

Washington'un Rusya ve Çin'i ikna etmesi yaklaşık altı aya yakın bir süre devam eden yoğun çabaların sonucunda gerçekleşmiştir. Bu sırada yaşanan bazı gelişmeler ise ABD'nin işini kolaylaştırmıştır. UAEK denetçilerinin Şubat 2010'da ilk kez İran'ın nükleer silah elde etmeye yönelik gizli nükleer faaliyetlerde bulunduğu ilişkin kanıtlara sahip olduklarını açıklaması, Tahran'ın Ekim ayında Geneva'da imzalanan anlaşmaya uymamasından rahatsız olan Rusya'nın nükleer program konusunda İran'a verdiği desteği sorgulamaya başlamasına neden olmuştur⁵¹. Ayrıca ABD, Rusya'nın desteğini alabilmek için İran ve Suriye'ye silah satan ve teknoloji transferinde bulunan dört Rus kuruluşuna 1999'dan beri uyguladığı yaptırımları kaldırmıştır⁵². Bunların yanında, yeni START anlaşması ile stratejik silahların sınırlandırılması konusunda kaydedilen gelişmeler ile Obama'nın değiştirilmiş füze savunma planı ABD ile Rusya arasında İran'ın nükleer faaliyetleri konusunda daha işbirlikçi ilişkiler geliştirilmesini kolaylaştırmıştır⁵³. Ancak ithal ettiği petrolün %13'ünü İran'dan sağlayan Çin, bu ülkeye uygulanacak yaptırımlara destek verirse petrol akışının kesileceği endişesiyle, yaptırımlara karşı çıkmaya devam etmekteydi. ABD'nin Suudi Arabistan ile görüşüp petrol arzındaki azalmayı bu ülkenin tamamlayacağını taahhüt etmesi de Çin'in endişelerini gidermeye yetmiştir⁵⁴.

---

⁴⁹ Lane, "Obama's Year One", s. 22.

⁵⁰ "Iran's Nuclear Program (Nuclear Talks, 2012)".

⁵¹ Ibid.

⁵² El-Khawas, "Obama's Engagement Strategy, s. 106.

⁵³ Bowen and Brewer, "Iran's Nuclear Challenge, s. 937.

⁵⁴ El-Khawas, "Obama's Engagement Strategy, ss. 103-104.

Obama yönetimi ise, İran'a karşı sert politikalar izlenmesi taraftarı olan Kongre bir yaptırım kararı almadan ve İsrail'in İran'ın nükleer tesislerine bir saldırı gerçekleştirmesi söz konusu olmadan BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararı almasını sağlamak ve bu şekilde kendisine ve müttefiklerine düşman ülkelerin nükleer silah elde etmeye yönelik faaliyetleri karşısında gerekli önlemleri almakta tereddüt etmeyeceği mesajını vermek istemekteydi. Zira Kongre'nin alacağı ve ağır yaptırımları içeren bir karar, Rusya ve Çin'in de desteği alınarak İran'a karşı uluslararası yaptırım uygulanması çabalarını sekteye uğratabilecekti. Rusya'nın desteği kısmen elde edilmişti. Çin'in desteğinin elde edilebilmesi için de, ABD, yaptırımların İran'ın petrol ihracatını ve enerji sektörüne yapılacak yatırımları hedef alması yönündeki ısrarından vazgeçmiştir. ABD'nin altı aylık diplomatik çabalarından sonra Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri yaptırımlar konusunda uzlaşmış ve 9 Haziran 2010'da 1929 sayılı karar kabul edilmiştir⁵⁵. Rusya ve Çin bu kararın kabul edilmesine rıza göstererek bir yandan İran'a yaptırım uygulanmasının önünde oluşturdukları engeli kaldırmış, diğer yandan ise daha sert, geniş kapsamlı ve halkın gündelik yaşamını olumsuz etkileyecek nitelikte yaptırımların uygulanmasının önüne geçmek istemiştir. Nitekim bu iki ülke, İran'a ilave yaptırımların uygulanmasına izin vermeyeceklerini, zira bu yaptırımların İran ekonomisini olumsuz etkileyerek rejimden ziyade halka zarar vereceğini ifade etmiştir⁵⁶.

Oldukça sert ve geniş kapsamlı yaptırımlar içeren 1929 sayılı karar İran'ı nükleer faaliyetlerinin denetlenmesi konusunda BM ile işbirliği yapmaya zorlamayı amaçlamaktaydı. Bu karar devletlerin İran'a silah satmalarını yasaklamış, İran'a nükleer madde ve malzeme gönderilmesinin önlenmesi için bir denetim sistemi kurmuş, bu ülkeye giden ve kuşku duyulan gemilerin açık denizde durdurularak denetlenmesini öngörmüş, Tahran'ın uluslararası bankacılık sistemi aracılığı ile nükleer faaliyetlerini finanse etmesini önleyecek önlemler getirmiş, yaptırımları denetleyecek ve uygulayacak bir komite kurmuştur⁵⁷.

Güvenlik Konseyi'nin 1929 sayılı kararına ilaveten, ABD, 1 Temmuz 2010'da Kapsamlı İran Yaptırımları, Sorumluluk ve Mahrumiyet Yasası'nı çıkararak tek taraflı olarak bir dizi yaptırım uygulama kararı almıştır. 1996 yılında çıkarılan İran Yaptırımlar Yasası'nın kapsamını genişleten bu yasa, İran'ın petrol sektörünü geliştirmesine yardımcı bulunan, bu amaca yönelik olarak bilgi, teknoloji ve ürün sağlayan, İran'ın rafine petrol ve petrol ürünleri

---

⁵⁵ Ibid, ss. 105-106, 111.

⁵⁶ Bowen and Brewer, "Iran's Nuclear Challenge, ss. 936-937.

⁵⁷Rıza Türmen, "Güvenlik Konseyi'nin İran Kararı", 14 Haziran 2010, <http://www.milliyet.com.tr/guvenlik-konseyi-nin-iran-karari/riza-turmen/siyaset/yazardetay/14.06.2010/1250567/default.htm>. Karar metni için bkz: United Nations Security Council, Resolution 1929 (2010), Adopted by the Security Council on 9 June 2010, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://daccess-dds-nny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/396/79/PDF/N1039679.pdf?OpenElement>

ithal etmesine yardımda bulunan şahıslara ve şirketlere yaptırım uygulanmasını öngörmekteydi⁵⁸. ABD'nin bu kararını takiben, Avrupa Birliği ile Avustralya, Kanada, Japonya, Norveç ve Güney Kore de tek taraflı olarak İran'a yaptırım uygulama kararı almıştır. İran ile 5+1 ülkeleri arasında yaptırımların gölgesinde gerçekleştirilen ve Aralık 2010'da Geneva'da, Ocak 2011'de de İstanbul'da düzenlenen görüşmelerden ise bir sonuç elde edilememiştir. İran tarafı müzakerelerin devamı için BM yaptırımlarının kaldırılması ve nükleer zenginleştirmenin İran'ın bir hakkı olduğunun kamuoyu önünde dile getirilmesi şartlarını koymuş, 5+1 ülkeleri ise henüz karşılıklı güvenin bile tam olarak tesis edilemediği bir aşamada böyle bir adım atmak istememiştir⁵⁹.

UAEK'nin 8 Kasım 2011'de yayınladığı ve İran'ın nükleer faaliyetlerinin nükleer enerjiye yönelik olmaktan da öte bir nükleer aygıt geliştirilmesi ile ilişkili olduğuna yönelik deliller elde edildiğinin belirtildiği rapor gerilimi yeniden tırmandırmıştır. Mahmut Ahmedinejat, BM silah denetçilerinin şimdiye kadar İran ile ilgili olarak yayınlamış olduğu en sert rapor olan bu raporun başta ABD olmak üzere İran'ın düşmanlarının çabalarıyla ortaya çıkan uydurma bir belge olduğunu iddia etmiştir. Tahran ayrıca, UAEK'nin 21 Kasım'da Viyana'da düzenlediği ve Ortadoğu ile ilgili olarak nükleer konuların tartışılacağı toplantıyı boykot etmiştir. İran'ın nükleer faaliyetlerinin ilk kez açık bir biçimde nükleer silahlar ile ilişkilendirildiği bu rapor, Batı'da ve İsrail'de ise, mevcut politikaların İran'ın nükleer silah elde etmesini engelleyip engelleyemeyeceğine ilişkin tartışmaları yeniden alevlendirmiştir. Bu tartışmaların yaşandığı bir sırada, 18 Ocak 2012'de, İran, 5+1 ülkeleri ile görüşmelere yeniden başlayabileceklerini (bu öneri sonrası, görüşmeler Nisan ayında gerçekleşmiştir), görüşmelerin muhtemelen İstanbul'da yapılacağını açıklamıştır. Bu açıklama Batı'da bazı kesimler tarafından Tahran'ın zaman kazanmaya yönelik bir adımı olarak değerlendirilirken, İranlı yetkililer adeta meydan okurcasına Natanz'da yer altında ve her türlü saldırıya karşı korunaklı bir şekilde inşa edilen bir uranyum zenginleştirme tesisinin çok kısa bir süre sonra üretime başlayabileceğini açıklamıştır⁶⁰.

Gerek bu açıklama gerekse de UAEK'nin Kasım 2011'deki raporu üzerine, ABD ve Avrupa Birliği, İran'a uygulanan tek taraflı yaptırımların daha da ağırlaştırılması yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda Barack Obama, 21 Kasım 2011'de 13590 sayılı kararı imzalamıştır. Karar, İran'a petrol ve doğalgaz sektörünü geliştirmekte kullanabileceği ve 1 milyon dolardan fazla (ya da bir yıllık süreç içerisinde 5 milyon dolar) değerinde ürün ve hizmet sağlayan, petrokimya sektörünü geliştirmekte kullanabileceği ve 250.000 dolardan fazla (ya da bir

---

⁵⁸ Yasa metni için bkz: "Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Investment Act of 2010", Public Law 111-195-July 1, 2010, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/hr2194.pdf>

⁵⁹ Bowen and Brewer, "Iran's Nuclear Challenge, ss. 935-936.

⁶⁰ "Iran's Nuclear Program (Nuclear Talks, 2012)".

yıllık süreç içerisinde 1 milyon dolar) değerde ürün ve hizmet sağlayan kişi ya da şirketlere yaptırım uygulanmasını öngörmektedir⁶¹. Obama ayrıca, 5 Şubat 2012’de 13599 sayılı kararı imzalamıştır. Bu karar, İran Merkez Bankası’nın, İran’daki diğer finans kuruluşlarının ve İran yönetiminin ABD’deki varlıklarının bloke edilmesini öngörmektedir. Daha önce Amerikan finans kuruluşlarının İran Merkez Bankası ile mali ilişkiler geliştirmeyi reddetmesi öngörülmüşken, bu kararda bir adım daha ileri gidilerek var olan varlıkların dondurulması öngörülmüştür⁶². ABD’yi takiben, İran’ın ihraç ettiği petrolün %20’sini sattığı Avrupa Birliği de, 23 Ocak 2012’de Tahran ile yeni petrol anlaşması imzalamama ve var olan anlaşmaları 1 Temmuz 2012’den itibaren sona erdirme kararı almıştır. Bu karar ile İran’dan ham petrol, petrol ürünleri ve petrokimya ürünlerinin ithalatı yasaklanmıştır. Ayrıca İran’a nükleer faaliyetlerinde kullanabileceği ürün, teçhizat ve teknoloji ihracatı da yasaklanmıştır⁶³.

George W. Bush yönetiminin İran’a karşı sert politikalarını desteklemeyen ve bu ülkeye ağır yaptırımlar uygulanmasına sıcak bakmayan Avrupa ülkeleri Haziran 2010’daki 1929 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararından itibaren ABD’nin politikalarına destek vermeye başlamıştır. Avrupa ülkelerinin Güvenlik Konseyi kararına destek vermekten daha da öteye giderek bu sefer kendilerinin de tek taraflı yaptırım uygulama kararı alması İran’ın nükleer faaliyetleri konusunda Washington ile benzer fikirde olduklarını göstermektedir. Avrupa ülkelerinin tavırlarındaki bu değişimde, Obama’nın ilk etapta diplomasiye öncelik vermesi ve ancak diplomatik çabaların başarısız olmasından sonra yeni yaptırımlar uygulanması yolunu tercih etmesi, Tahran yönetiminin de Batı ile işbirliği yapmakta isteksiz davranması oldukça etkili olmuştur.

Söz konusu yaptırımlar karşısında Tahran ise, Batılı ülkeler İran’ın petrol ihracatını engelleyecek yaptırımlar uygularlarsa dünya petrolünün beşte birinin ve dünyada deniz yoluyla taşınan petrolün üçte birinin gemilerle uluslararası piyasalara nakledildiği Hürmüz Boğazı’nı kapatma tehdidinde bulunmuştur. İran yönetiminin bu yöndeki ilk açıklaması 27 Aralık 2011’de Cumhurbaşkanı Yardımcısı Muhammed Rıza Rahimi tarafından yapılmıştır⁶⁴. İranlı yetkililer tarafından benzer açıklamalar yapılmasına ABD’nin ve Avrupa Birliği’nin yaptırım kararlarının kesinleşmesinden sonra da devam etmiştir. İran ayrıca, Avrupa Birliği’nin petrol ithalatını kesme kararına karşı olarak da, 19 Şubat

---

⁶¹ “Executive Order 13590 – Iran Sanctions”, The White House Office of Press Secretary, November 21, 2011, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/21/executive-order-13590-iran-sanctions>

⁶² Kenneth Katzman, “Iran Sanctions”, *CRS Report for Congress*, Order Code: RS20871, April 26, 2012, s. 23.

⁶³ “Council Decision 2012/35/CFSP of 23 January 2012”, *Official Journal of European Union*, 24.1.2012, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:019:0022:0030:EN:PDF>

⁶⁴ Rick Gladstone, “Noise Level Rises Over Iran Threat to Close Strait of Hormuz”, *The New York Times*, December 28, 2011.

2012’de İngiltere ve Fransa’ya petrol akışını kesmiştir. İngiltere ve Fransa’nın İran petrolüne oldukça az bağımlı olması nedeniyle bu adım sembolik öneme sahip olmakla birlikte, Tahran yönetimi yaptırım kararının alınmasında aktif rol alan bu iki ülkeyi hedef alan adımın daha başlangıç olduğunu ve İran’ın petrol ihracatına sınırlamalar getirilmeye devam edildiği sürece kendilerinin de en ağır karşılığı vereceklerini açıklamıştır⁶⁵. Böylece ABD’nin öncülüğünü yaptığı Batılı ülkeler ile İran arasında diplomatik müzakerelerin ve yaptırımların eşzamanlı olarak yürütülmesiyle yönetilmeye çalışılan nükleer kriz, Tahran’ın Hürmüz Boğazı’nı kapatma tehdidinde bulunmasıyla yeni bir aşamaya erişmiş ve iki tarafın askeri olarak karşı karşıya gelme olasılığı ortaya çıkmıştır.

Yaptırımların Etkinliği ve Askeri Güç Kullanma Seçeneği

İran’ın uzun yıllardan beri Amerikan ekonomik yaptırımlarına maruz kalmasına rağmen dış politikasını değiştirmemesi yaptırımların etkinliği konusunda kuşku uyandırmaktadır. İran’ın küresel ticaret bağlarının ve enerji sektöründeki avantajlı konumunun Washington’un bu ülkeyi yalnızlaştırma çabalarını zorlaştırması nedeniyle, uygulanan yaptırımlara rağmen İran her geçen yıl artan ihracat ve ithalat oranlarına imza atmaktadır. Zira yaptırımların dolaylı olarak etkisiz kılındığı pek çok yöntem mevcuttur. Örneğin, ABD ile İran arasında doğrudan ticaret olmamasına rağmen, üçüncü kişiler veya şirketler üzerinden sürdürülen ticaret nedeniyle ABD İran’a en çok ihracat yapan ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Petrol ürünlerine uygulanacak bir yaptırım ise, dünya ekonomisini ve ulusal çıkarları olumsuz etkileyecek olması nedeniyle, çoğu ülke tarafından tercih edilmemektedir⁶⁶. Nitekim Mayıs 2012’de, İran’ın 21 Mart 2011 ile 21 Şubat 2012 arasındaki 11 aylık dönemde elde ettiği petrol gelirlerinin tarihi bir rekora ulaşarak 110 milyar dolara eriştiği açıklanmıştır. OPEC’in en büyük ikinci petrol üreticisi olan İran’ın geçen yılın aynı döneminde elde ettiği gelirin ise 75 milyar dolar olduğu açıklanmıştır⁶⁷. Dolayısıyla ekonomik yaptırımlar şimdiye kadar istenilen sonucu doğurmamıştır.

Tahran yönetimi de uygulanan yaptırımların olumsuz etkilerini azaltmak için bazı önlemler almaktadır. Bu bağlamda 2008 yılından itibaren rafine petrol ürünleri stoğunu artırmak için iki yılda 10 milyar dolar harcamıştır. Ayrıca 2010 yılında iç benzin tüketimi %20 oranında azalmış ve dış petrol ürünlerine olan bağımlılık %40’tan %30’a düşmüştür⁶⁸. Öte yandan, İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejat, üç yıl boyunca tek varil bile petrol satmadan ülkeyi idare

⁶⁵ Steven Erlanger, “Iran Halts Oil Exports to Britain and France”, *The New York Times*, February 19, 2012.

⁶⁶ İkinci, *İran Nükleer Krizi*, ss. 332-333.

⁶⁷ “İran Ambargoya Rağmen Rekoru Kırdı”, 28 Mayıs 2012, <http://www.borsarti.com/iran-ambargoya-ragmen-rekoru-kirdi.html>,

⁶⁸ El-Khawas, “Obama’s Engagement Strategy”, s. 109.

edebilecek kapasiteye sahip olduklarını ifade ederek özellikle ambargo kararı alan Avrupa Birliği'ne adeta meydan okumuştur. Toplam petrol ihracatının %18'ini Birlik ülkelerine gerçekleştiren İran, daha önce de bu açığı başka ülkelerle kapatacağını ilan etmişti⁶⁹.

İran'a uygulanan siyasi baskılardan ve yaptırımlardan etkili sonuçlar alınabilmesi için uluslararası toplumun kararlı bir duruş sergilemesi gerekmektedir. Burada İran'a uluslararası platformda destek veren en önemli ülkeler olan Rusya ve Çin'in tutumu büyük önem arz etmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin 1929 sayılı kararına onay vererek İran'a karşı yaptırım uygulanmasına direnen tutumunu yumuşatan Rusya, hem bu ülkeye karşı Konseyi'nin yeni yaptırım kararı almasına karşı çıkmakta hem de bazı ülkelerin, özellikle de Avrupa Birliği'nin tek taraflı olarak aldığı yaptırım kararlarını eleştirmektedir. Moskova'nın çözüm için önerisi ise, başlangıç olarak İran'ın uranyum zenginleştirilen bazı santifirüjleri şimdiki seviyesinde dondurması, küresel güçlerin de yeni yaptırım uygulamaktan sakınması olmuştur. Böylece İran uluslararası toplumun beklentilerine uygun adımları atarsa ileri vadede bazı yaptırımlar da kaldırılabilir⁷⁰. Çin ise, Obama yönetiminin İran ile petrol ticareti yapan Çinli petrol şirketi Zhuhahi Zhenrong'a yaptırım uygulama kararı almasına rağmen, ABD'nin ve Avrupa Birliği'nin tek taraflı yaptırımlarına uymayacağını açıklamıştır⁷¹. İran'ın önemli petrol müşterilerinden Hindistan da tek taraflı yaptırımlara uymayacağını açıklamıştır.

Gerek yaptırımların İran üzerinde yeterince caydırıcı etki oluşturamaması gerekse de daha ağır yaptırımların uygulanması konusunda bir uluslararası konsensüsün sağlanamaması, yaptırım uygulanarak Tahran'ın uzlaşma masasına oturtulmaya çalışılması çabalarının başarı şansını zora sokmaktadır. Diğer yandan ABD için bir nükleer güç olmaya her geçen gün daha fazla yaklaşan İran'ın bu kapasiteye erişmekten alıkonulması bir zorunluluk olarak önemini korumaktadır. Bu durumda askeri güç kullanılması seçeneği ön plana çıkmaktadır. Zira İran'a karşı askeri güç kullanılması seçeneği ne zaman gündeme gelse Obama yönetimi tüm seçeneklerin masada olduğu yönünde açıklamalarda bulunmakta, böylece bu seçeneği tamamen reddetmemekteydi.

ABD'nin ve Avrupa Birliği'nin 2011 sonları ile 2012 başlarında uyguladığı ve İran'ın petrol ticaretini olumsuz etkileyen yaptırımlarına misilleme olarak Tahran yönetiminin de gerekirse Hürmüz Boğazı'nı kapatabilecekleri tehdidinde bulunması Washington ile Tahran arasında bir askeri karşılaşma olasılığını yeniden gündeme getirmiştir. Hürmüz Boğazı'nın kapanması, dünya petrol ticaretine ağır bir darbe vurarak petrol fiyatlarında büyük artışın yaşan-

⁶⁹ "Ahmedinejad: Ambargo Bizi Etkilemez", 10 Nisan 2012, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/732826-ahmedinejad-ambargo-bizi-etkilemez>,

⁷⁰ Steve Gutterman, "Russia Warns EU Iran Oil Embargo Will be Costly", April 27, 2012, <http://www.reuters.com/article/2012/04/27/us-iran-nuclear-russia-idUSBRE83Q19T20120427>

⁷¹ Singh, "To Keep the Peace with Iran, s. 60.

masına ve bu şekilde ABD başta olmak üzere petrol ithalatına bağımlı olan ülkelerin ekonomik açıdan oldukça olumsuz bir şekilde etkilenmelerine neden olacağı için, Washington’u büyük endişeye sevk etmiştir. Washington tarafından İran’ın bu yöndeki bir adımına gerekli karşılığın verileceği yönünde açıklamalar yapılmasına rağmen, bu açıklamaların tonu daha çok gerginliği yatıştırmaya yöneliktir. Nitekim ABD Genelkurmay Başkanı Martin Dempsey, İran’ın Hürmüz’ü bir süreliğine de olsa kapatabilecek askeri yeteneğe sahip olduğu itirafında bulunmuş, bununla birlikte böyle bir eylemin meşru olmadığını ve ABD ile müttefiklerinin boğazı yeniden açmak için harekete geçmekte tereddüt etmeyeceğini ifade etmiştir. Böylece Washington bir yandan gerginliği yatıştırmaya çalışırken diğer yandan da müttefiklerine ve uluslararası piyasalara Hürmüz Boğazı’nın kapatılmasına müsaade etmeyeceğini göstermeye çalışmıştır⁷².

Aynı şekilde, ABD ve İsrail 15 Ocak 2012’de, Ocak ayı içinde yapmayı planladıkları büyük bir füze savunma tatbikatını iptal etmiştir. İptal talebinin İsrail’den ve kaynak yetersizliği nedeniyle geldiği açıklansa da, söz konusu kararın İran’ı yatıştırmak için alındığı yorumları yapılmıştır. Obama’nın dini lider Hamaney’e Hürmüz Boğazı’nın kapatılmasının kendileri için bir kırmızı çizgi olduğunun ifade edildiği bir mektup yollaması ise bu şüpheleri güçlendirmiştir⁷³. Obama bu mektupta, kırmızı çizgileri olarak nitelendirdiği Hürmüz Boğazı’nın kapatılmasına cevap vermekte tereddüt etmeyeceklerini belirtmesine⁷⁴ rağmen, bu mektubu yollaması böyle bir olasılığın gerçekleşmesinin engellenmesine yöneliktir.

İran’ın nükleer programı sorununa çözüm bulmak için sürdürülen diplomatik çabalardan ve uygulanan yaptırımlardan istenilen sonuç elde edilememesine rağmen, Ortadoğu’da yeni bir savaş riskini göze alamayan ABD’nin askeri güç kullanma yoluna başvurmakta istekli olmadığı görülmektedir. Nitekim Afganistan’da istikrar henüz tam olarak sağlanamamakta, özellikle Pakistan topraklarından kaynaklanan sorunlar kısa vadede Amerikan askerlerinin çekilmesi için uygun koşulların sağlanmasını engellemektedir⁷⁵. Irak’tan Amerikan askerleri çekilmiş olmasına rağmen, Şii Başbakan Nuri El-Maliki ile Sünni ve Kürt yöneticiler arasında yaşanan gerilim ülkede bir mezhep çatışması ve bölünme potansiyeli oluşturmakta, dolayısıyla ABD’nin ilgisini bu ülkeden çekmemesini gerektirmektedir. Ortadoğu coğrafyasında bu sorunlar ile karşı karşıya bulunan ABD’nin başarı şansı tartışmalı olan ve bölgesel etkileri büyük olacak bir askeri inisiyatife girişmesi zor gözükmektedir.

---

⁷² Ibid, s. 61.

⁷³ Ibid, s. 62.

⁷⁴ Elisabeth Bumiller, Eric Schmitt and Thom Shanker, “U.S. Sends Top Iranian Leader a Warning on Strait Threat” *The New York Times*, January 12, 2012.

⁷⁵ Hunter, “Rethinking Iran”, s. 137.

Bunun da ötesinde, böyle bir askeri operasyonun Tahran yönetiminin elini güçlendirme olasılığı bulunmaktadır. İran'ın nükleer tesislerine gerçekleştirilecek bir askeri saldırı Tahran yönetimine sorunun bu aşamalara varmasının kendi hatası değil Batı'nın davranışı olduğu görüntüsü yaratma imkânı sağlayacaktır. Dolayısıyla Tahran yönetimi nükleer programa daha fazla halk desteği elde edecek, ayrıca İslami rejimin halkın gözündeki meşruiyeti artacak, rejim muhalifler üzerinde baskı kurma imkânına kavuşacaktır⁷⁶. Bunların yanında, olası bir askeri saldırı durumunda sivil vatandaşların hayatını kaybetmesi halinde İran halkının milliyetçi bir refleks geliştirmesi ve Amerikan karşıtlığının artması söz konusu olabilecektir. Böylece Tahran yönetiminin nükleer program konusunu ulusal gurur meselesi haline getirme çabaları başarıya ulaşmış olacak, halk bu konuda rejime çok daha güçlü bir destek verecektir.

Aynı şekilde, ABD, İsrail'in İran'ın nükleer tesislerine karşı tek taraflı olarak askeri saldırıda bulunmasını da engellemeye çalışmaktadır. İsrail'in olası bir saldırısının Amerikan çıkarları açısından olumlu etkileri olabileceği gibi olumsuz etkileri de olacaktır. Böyle bir saldırı karşısında İran'ın İsrail'e veya başka bir bölge ülkesine karşı misillemede bulunması durumunda Washington Tahran ile bir askeri karşılaşmanın içine çekilecektir. Irak'ın geleceğine ilişkin istikrarsızlıklar ve Afganistan'da düzenin sağlanması için sarfedilen çabalardaki artış dikkate alındığında, böyle bir durum ABD'nin bölgedeki konumunu zora sokacak, ayrıca Obama yönetimini seçim sürecinde iç politikada zora sokacaktır. Bunların yanında, İsrail saldırısı ile başlayacak bölgesel bir askeri gerilim ve İran'ın Hürmüz Boğazı'nı kapatma girişimleri petrol fiyatlarını yükseltecek, Basra Körfezi'nin enerji arzı konusundaki güvenilirliğine ilişkin kuşkuları artıracaktır. Washington İsrail'i destekler görüldüğü için askeri müdahalenin neden olacağı bölgesel gerilim ortamında Obama yönetiminin İslam dünyası ile ilişkileri düzeltme çabaları olumsuz etkilenecek, hatta radikal İslami gruplar güç kazanabilecektir. Bu durumun Filistin sorununun çözümü üzerinde de etkileri olacak, özellikle Hamas'ın ya da Hizbullah'ın da ortaya çıkacak askeri karşılaşmaya müdahil olması durumunda barış görüşmeleri olumsuz etkilenecektir⁷⁷.

İsrail'in İran'ın nükleer tesislerini yok edecek veya ağır tahribat yaratacak askeri güce sahip olup olmadığı konusu ise tartışmalıdır. İsrail, İran'ın yer altındaki nükleer tesislerini vurabilecek konvansiyonel silahlara sahip değildir. Ayrıca İsrail uçaklarının hedefleri vurup tekrar İran topraklarından geçerek İsrail'e güvenli bir şekilde geri dönmesi oldukça zor olacaktır. Balistik veya denizaltından fırlatılacak füzeler ile saldırıda bulunulması ise, bu füzelerin hedefte tahribat yaratabilecek ağır savaş başlıkları taşımasının mümkün olma-

⁷⁶ Mattair, "The United States and Iran, s. 60.

⁷⁷ Dana H. Allin and Steven Simon, "Obama's Dilemma: Iran, Israel and the Rumours of War", *Survival*, Vol: 52, No: 6, December 2010-January 2011, ss. 35-36.

ması nedeniyle, etkili bir yöntem olmayacaktır. Dolayısıyla İsrail, İran'ın nükleer tesislerini tek başına vurabilecek konvansiyonel askeri kabiliyete sahip değildir. Nitekim bazı eski İsraili üst düzey askeri yetkililer, İsrail'in İran'ın nükleer tesislerini vurabilecek askeri kabiliyete sahip bulunmadığını belirtmektedir. Bu durumda tek seçenek, İsrail'in nükleer savaş başlıklarıyla bir füze saldırısı düzenlemesidir⁷⁸. İran'a karşı nükleer silahlarla gerçekleştirilebilecek bir askeri saldırı ise, hem bölgesel kaosa hem de Rusya ve Çin'in başı çekeceği pek çok ülkenin ciddi reaksiyonuna neden olabilecek olması nedeniyle, gerek İsrail gerekse ABD tarafından tercih edilmesi zor bir seçenektir.

ABD ise benzer bir saldırı durumunda daha etkili sonuçlar alabilecek askeri teknolojiye sahiptir. Ancak böyle bir saldırı nükleer tesislere zarar verebilecek olmasına rağmen, İranlı bilim adamlarının teknik bilgilerini ve İranlı siyasetçilerin ve halkın siyasi kararlılığının azaltamayacaktır. Dolayısıyla ABD'nin tek başına veya İsrail ile birlikte gerçekleştireceği bir saldırı İran'ın nükleer silah üretebilecek teknolojiye sahip olmasını ancak birkaç yıl daha geciktirebilecektir. Ayrıca İran'ın tüm nükleer tesislerinin yeri bilinmemekte, dolayısıyla gizli nükleer tesislerin vurulması mümkün olmamaktadır. Bütün bu faktörler askeri güç kullanılmasının doğru bir seçenek olup olmadığını tartışmalı hale getirmek için yeterli olmakla birlikte, İran'ın böyle bir saldırıya vereceği karşılık soru işaretlerini daha da artırmaktadır. Tahran yönetiminin ABD ve İsrail kuvvetlerine misillemesinin yanında, bölgedeki herhangi bir Amerikan müttefiki ülkeye saldırıda bulunabilmesi ve Irak ve Afganistan'daki istikrarı olumsuz etkileyecek hamleler yapması olasılığı da vardır. Ayrıca Hürmüz Boğazı'ndan petrol sevkiyatını sabote etmesi uluslararası ekonomiyi alt üst edebilecektir. Bu risklerin farkında olan Obama yönetimi, bir yandan İsrail'in tek tarafı olarak askeri güç kullanmasını engellemeye, bir yandan da Tahran'ı uzlaşmaya zorlamak için daha sert ve etkili BM Güvenlik Konseyi kararlarının alınabilmesi için Rusya ve Çin'i ikna etmeye çalışmaktadır⁷⁹.

Sonuç

ABD'nin Ortadoğu politikasında değişim vaadiyle başa gelen Obama, ülkesinin bölgedeki çıkarlarını olumsuz etkileyen en önemli gelişmenin İran'ın izlediği siyaset olduğunu düşünmektedir. 2003 yılından itibaren ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikasını meşgul eden Irak'ın istikrara kavuşmaya başlaması Washington'un üzerindeki önemli bir yükü kaldırırken, İran ile ilişkilerin iyice gerilmesi Irak savaşı nedeniyle yıllarca ihmal edilen bu sorun üzerinde ciddi olarak mesai harcanmasını gerektirmiştir. İran bölgedeki Amerikan çıkarları açısından 1979 yılından itibaren tehdit oluşturmasına rağmen, 2002 yılından itibaren ortaya çıkan İran'ın nükleer faaliyetleri sorunu bu tehdidin boyu-

⁷⁸ Mattair, "The United States and Iran, ss. 53, 60.

⁷⁹ Ibid, s. 60.

tunu daha ciddi bir hale sokmuştur. Tahran'ın izlediği dış politika ABD'nin bölgedeki pek çok çıkarına ve politikasına aykırılık oluşturduğu için, İran'ın nükleer silaha sahip olması Washington'un çıkarlarının savunulmasını ve politikalarının başarıya ulaşmasını iyice zora sokacaktır.

İran'ın nükleer faaliyetleri sorununun çözümlenmesi için bir an önce harekete geçmesi gerektiğinin bilincinde olan Obama yönetimi, bu konuda daha önce izlenen ve yaptırımlar ile askeri güç kullanma tehdidi üzerine kurulu olan politikaların uluslararası toplumun desteğini alamadığının ve İran üzerinde etkili sonuçlar doğurmadığının da farkındaydı. Bu nedenle diplomasiye öncelik veren ve BM ile işbirliği içinde hareket etmeyi önemseyen bir politika izlenmesi taraftarı olmuştur. Ancak başkanlığın ilk yılı boyunca izlediği bu politikaya Tahran rejiminden beklediği karşılığı alamayan Obama yönetimi, George W. Bush yönetimi gibi daha ağır yaptırımların uygulanması yoluyla Tahran'ı uzlaşma masasına oturtmaya yönelik bir politika izlemeye başlamıştır. Bush yönetiminden farklı olarak ise, BM ile ve önde gelen küresel aktörler ile işbirliği içinde hareket etmeye büyük önem vermiştir. Bu nedendir ki, İran'a başta BM Güvenlik Konseyi'nde olmak üzere uluslararası platformda büyük destek veren Rusya ve Çin'i bu ülkeye yaptırım uygulanmasına ikna etmek için yoğun çaba sarfetmiştir. Avrupa ülkelerinin Washington'un yaklaşımına daha yakın bir duruş sergilemesi, Tahran'ın müzakerelerde uzlaşmaz bir tavır içinde bulunması, UAEK'nin İran'ın nükleer programını nükleer silah üretimi ile ilişkilendiren açıklamalarda bulunması, ayrıca Obama yönetiminin askeri güç kullanma tehdidinde bulunmaktan kaçınması uluslararası işbirliğinin sağlanmasını kolaylaştırmış ve BM Güvenlik Konseyi'nin İran'a yaptırım kararları almasını sağlamıştır.

İran'ın ağır yaptırımlar karşısında 2011 sonlarında Hürmüz Boğazı'nı kapatma tehdidinde bulunması ve ABD'nin de buna karşılık vereceğini açıklaması ile sıcak çatışma ihtimali ortaya çıkmasına rağmen, her iki ülkenin de bir askeri karşılaşma içine girmekten yana olmaması gerilimi kısmen düşürmüştür. Hürmüz krizinden sonra İran ile 5+1 ülkeleri arasında Nisan 2012'de İstanbul'da ve Mayıs 2012'de Bağdat'ta gerçekleştirilen görüşmeler ile sağlanan diyalog ortamı ise sıcak çatışma ihtimalinin gerçekleşme olasılığını iyice azaltmıştır. Ancak her iki görüşmede de, taraflar arasında diyalogun gelişmesi açısından olumlu etkileri olmakla birlikte, somut bir ilerleme sağlanamamıştır.

Tüm çabalara rağmen bu sorunun çözümü açısından hatırı sayılır bir başarı elde edilememesinin en önemli nedeni, ABD ile İran arasındaki karşılıklı güven eksikliğidir. Washington, İran'ın nükleer faaliyetlerinin barışçıl amaçlı olduğuna inanmamakta ve nükleer silah elde etmeyi amaçladığını düşünmektedir. Nükleer teknolojiye erişme amacını ulusal gurur meselesi haline getiren Tahran ise, Batı'nın baskıları karşısında geri adım atmaya yenilgi olarak görmekte, ABD'nin halen İran rejimini devirmeyi amaçladığına inanmaktadır. Bu

bağlamda, Mattair'in de vurguladığı gibi⁸⁰, İran'a ABD'nin veya bölgedeki müttefiklerinin askeri saldırısı ile karşılaşmayacağı ve rejiminin devrilmesinin amaçlanmadığı konusunda güvenlik garantileri verilmesi Tahran rejimini daha uzlaşmacı bir tavır sergilemeye itebilir. Ancak Tahran rejimi İsrail'e düşmanlığa devam ettiği, Hizbullah'a ve Hamas'a destek verdiği sürece Washington'un bu yönde bir adım atması zor gözükmektedir.

Kaynakça

- "Ahmedinejad: Ambargo Bizi Etkilemez", 10 Nisan 2012, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/732826-ahmedinejad-ambargo-bizi-etkilemez>
- Akbarzadeh, Shahram, "Iran: From Engagement to Containment", Shahram Akbarzadeh (Ed.), *America's Challenges in the Greater Middle East: The Obama Administration's Policies*, New York: Palgrave Macmillan, 2011, ss. 161-175.
- Akbarzadeh, Shahram, "Obama and the US Policy Change on Iran", *Global Change, Peace & Security*, Vol: 21, No: 3, October 2009, ss. 397-401.
- Allin, Dana H. and Steven Simon, "Obama's Dilemma: Iran, Israel and the Rumours of War", *Survival*, Vol: 52, No: 6, December 2010-January 2011, ss. 15-44.
- Bowen, Wyn Q., and Jonathan Brewer, "Iran's Nuclear Challenge: Nine Years and Counting", *International Affairs*, Vol: 87, No: 4, ss. 923-943.
- Bumiller, Elisabeth, Eric Schmitt and Thom Shanker, "U.S. Sends Top Iranian Leader a Warning on Strait Threat" *The New York Times*, January 12, 2012.
- Calabresi, Massimo, "To Obama's Pile of Woes, Add a Failing Iran Policy", *Time*, January 25, 2010, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1956075,00.html>
- "Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Investment Act of 2010", Public Law 111-195-July 1, 2010, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/hr2194.pdf>
- Cooper, Helene and Mark Landler, "On Iran, Obama Plans Talk and Some Toughness", *The New York Times*, February 3, 2009.
- "Council Decision 2012/35/CFSP of 23 January 2012", *Official Journal of European Union*, 24.1.2012, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:019:0022:0030:EN:PDF>
- Curry, Tom, "Congress Wrestles with War-Making Role in Syria, Iran", 9 March 2012, http://nbcpolitics.msnbc.msn.com/_news/2012/03/09/10622585-congress-wrestles-with-war-making-role-in-syria-iran?lite
- Dobbins, James, "Coping with a Nuclearising Iran", *Survival*, Vol: 53, No: 6, December 2011-January 2012, ss. 37-50.
- Dupont, Pierre-Emmanuel, "The EU-Iran Dialogue in the Context of the Ongoing Nuclear Crisis", *Central European Journal of International & Security Studies*, Vol: 3, No: 1, 2009, ss. 97-112.
- Edelman, Eric S., Andrew F. Krepinevich, and Evan Braden Montgomery, "The Dangers of a Nuclear Iran: The Limits of Containment", *Foreign Affairs*, Vol: 90, No: 1, January/February 2011, ss. 66-81.
- Ekinci, Arzu Celalifer, *İran Nükleer Krizi*, Ankara: USAK Yayınları, 2009.

⁸⁰ Ibid, s. 61.

El-Khawas, Mohamed, "Obama's Engagement Strategy with Iran: Limited Results", *Mediterranean Quarterly*, Vol: 22, No: 1, Winter 2011, ss. 93-113.

Erdbrink, Thomas, "Ahmedinejad Says Iran is Ready for Talks with United States", *The Washington Post*, February 11, 2009.

Erdbrink, Thomas, "Ahmedinejat Vows Dramatic Expansion of Iran's Nuclear Program", *The Washington Post*, November 30, 2009.

Erdbrink, Thomas, "Iran's Supreme Leader Rebuffs Obama Vow of Better Ties but Doesn't Rule Out Talks", *The Washington Post*, March 22, 2009.

Erlanger, Steven, "Iran Halts Oil Exports to Britain and France", *The New York Times*, February 19, 2012.

"Executive Order 13590 – Iran Sanctions", The White House Office of Press Secretary, November 21, 2011, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/21/executive-order-13590-iran-sanctions>

Gladstone, Rick, "Noise Level Rises Over Iran Threat to Close Strait of Hormuz", *The New York Times*, December 28, 2011.

Gutterman, Steve, "Russia Warns EU Iran Oil Embargo Will be Costly", April 27, 2012, <http://www.reuters.com/article/2012/04/27/us-iran-nuclear-russia-idUSBRE83Q19T20120427>

Hunter, Robert E., "Rethinking Iran", *Survival*, Vol: 52, No: 5, October-November 2010, ss. 135-156.

"İran Ambargoya Rağmen Rekoru Kırdı", 28 Mayıs 2012, <http://www.borsarti.com/iran-ambargoya-ragmen-rekoru-kirdi.html>

"Iran's Nuclear Program (Nuclear Talks, 2012)", April 9, 2012, http://topics.nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/iran/nuclear_program/index.html

"Iran Rebuked Over Nuclear 'Cover Up' by UN Watchdog", 27 November 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8382486.stm>

Katzman, Kenneth, "Iran Sanctions", *CRS Report for Congress*, Order Code: RS20871, April 26, 2012.

Khan, Saira, *Iran and Nuclear Weapons: Protracted Conflict and Proliferation*, London and New York: Routledge, 2010.

Lane, Charles, "Obama's Year One", *World Affairs*, January/February 2010, ss. 19-24.

Lynch, Marc, "Upheaval: U.S. Policy Toward Iran in a Changing Middle East", Center for a New American Century, June 2011.

MacAskill, Ewen, "Obama to Drop Uranium Precondition for Iran Nuclear Talks", 14 April 2009, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/14/obama-iran-nuclear-talks-uranium-precondition>

Mattair, Thomas R., "The United States and Iran: Diplomacy, Sanctions and War", *Middle East Policy*, Vol: XVII, No: 2, Summer 2010, ss. 52-61.

Noi, Aylin Ünver, "Iran in EU and US Foreign Policy: The Case of Iran's Nuclear Program", Münevver Cebeci (Ed.), *Issues in EU and US Foreign Policy*, Maryland: Lexington Books, 2011, pp.201-228.

"Obama's Speech in Cairo", *The New York Times*, June 4, 2009.

Pollack, Kenneth M. and Ray Takeyh, "Doubling Down on Iran", *The Washington Quarterly*, Vol: 34, No: 4, ss. 7-21.

Sanger, David E. and William J. Broad, "U.S. and Allies Warn Iran Over Nuclear 'Deception'", *The New York Times*, September 25, 2009.

Sharp, Travis, "U.S. Foreign Policy Toward Iran in the Obama Era", *ISPI Policy Brief*, No: 145, June 2009.

Singh, Michael, "To Keep the Peace with Iran, Threaten to Strike", *The Washington Quarterly*, Vol: 35, No: 2, Spring 2012, ss. 55-69.

Türmen, Rıza, "Güvenlik Konseyi'nin İran Kararı", 14 Haziran 2010, <http://www.milliyet.com.tr/guvenlik-konseyi-nin-iran-karari/riza-turmen/siyaset/yazardetay/14.06.2010/1250567/default.htm>

United Nations Security Council, Resolution 1737 (2006), Adopted by the Security Council on 23 December 2006, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/681/42/PDF/N0668142.pdf?OpenElement>

United Nations Security Council, Resolution 1747 (2007), Adopted by the Security Council on 24 March 2007, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/281/40/PDF/N0728140.pdf?OpenElement>

United Nations Security Council, Resolution 1803 (2008), Adopted by the Security Council on 3 March 2008, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/257/81/PDF/N0825781.pdf?OpenElement>

United Nations Security Council, Resolution 1929 (2010), Adopted by the Security Council on 9 June 2010, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/396/79/PDF/N1039679.pdf?OpenElement>

"Videotaped Remarks by the President in Celebration of Nowruz", March 20, 2009, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/VIDEOTAPED-REMARKS-BY-THE-PRESIDENT-IN-CELEBRATION-OF-NOWRUZ

Zaki, Brigadier Mohammed M., *American Global Challenges: The Obama Era*, New York: Palgrave Macmillan, 2011.

Zunes, Stephen, "Congress Pushes for War with Iran", June 13, 2012, http://www.fpif.org/articles/congress_pushes_for_war_with_iran